

AKADEMIN AMBASADORYST

I. — Asmeniui, palikusiam savo krašt , svetima socialin aplin-
ka yra iššauka, reikalaujanti atsako. Jis negali pro j praeiti
negirdomis ar j ignoruoti. Atsak yra vairiop . Pagrindiniai yra
išskirtini keturi asmen , atsid rusi dviej kult r sankryžoje,
tipai. Pirmasis visomis j gomis veršis (dažniausiai beviltiškai)
nauj j aplink ir bandys iš karto tapti amerikie iu, australu,
brazilu, kanadie iu ir panašiai. Antrasis, priešingai, kratysis nau-
josios kult ros poveikio ir atkurs t vyn je paliktas organizacijas
svetimyb je, kad gal t saugiai jaustis. Tre iasis neras patikimo
saugumo nei naujojo krašto, nei prarasto krašto kult roje, tad
pasitrauks nuošal ir laikysis atokiai nuo abiej kult r , nors iš
tikr j , taip sakant, vegetuos atsineštin s kult ros liku iuose.
Ketvirtasis nieko neatmes; iš vienos pus s, jis t s ir puosel s
atsineštin kult r ; iš antros pus s, jis papildys savo asmenyb
ir naujosios kult ros bruožais, kurie nenuskriaus pirmosios, žodžiu,
jis aktyviai dalyvaus abiejose kult rose. Šie keturi tipai, ryšk s
mokslin je klasifikacijoje, neišliks grynai konkre ioje tikrov je.
Pagal laik , viet , situacij — jie vairuos, vienas tipas prisiims
kito tipo vaidmen bent iš dalies ir ypa tais atvejais, kai naujojo
krašto visuomen s atstovai pareikalaus nedviprasmiško pasirin-
kimo, pavyzdžiui, tapti pilie iu, stoti kariuomen ir panašiai.

Šios studijos r muose man r pi tik ketvirtasis tipas. Skai iumi
jis yra gausiausias antrojoje kartoje, t. y., emigrant vaikuose.
D l daugelio priežas i šis tipas gali atlikti vienoki ar kitoki
misij geriau nei bet kuris kitas, ir tai visose trijose plotm se :
asmenin je, bendruomenin je bei tautin je ir visuotin je. Šis tipas
prival t tur ti tinkamiausias savybes kokiai nors id jai ambasa-
doriauti, t. y. atstovauti ir j skleisti ir vykdyti.

Pateikdamas medžiag apie akademin ambasadoryst , ieško-
siu atsakymo tai, kuri veiklos forma dviej kult r situacijose
žada didesnio našumo : kokia tur t b ti pusiausvyra tarp vyki
dalyvio ir t pa i vyki steb tojo roli , tarp subjektyvaus per-
gyvenimo ir objektyvaus perteikimo, tarp jausmo ir proto, tarp
ypatingumo ir visuotinum.

Duomenys šiai studijai yra paimti iš mano poros dešimtmeči patirties J. A. V- se, didžiulį dalimi dstant sociologij vienoje amerikiečių kolegijoje. Kai kurie ambasadoryst s broožai yra patikrinti 1970 m. anketos duomenimis, surinktais iš pirmj kurs bebaigiančių studentų, kurios klaus mano vadini sociologijos princip paskait .

II. — Religijoje, filosofijoje, mene ir moksle, taip pat ir praktin se politikos, labdaros ir kitose srityse apstu žymi k r j , kuri iškilimas yra susij s su svetimos aplinkos iššauka. Nuo Zenono iš Kritijumo (Kipro saloje), stoicizmo pradininko, ligi Samuelio Becketto, moderniosios dramos — teatro k r jo, rasime šimtus ir t kstančius vard , kuri naš mini kart kartos. Pirmasis kilimo fenikietis, bet At nuose k r stoik mokykl , kurios filosofija v liau atsispind jo takingiausioje rom n imperijos pasaul ži roje ir apamai turi ryšio su krikšč ionybe ir humanizmu. Antrasis yra 1969 met Nobelio premijos laureatas literat roje, kil s iš Airijos, bet apsigyven s Paryžiuje.

Iš daugelio pavyzdži , susijusi su Lietuva, Adomas Mickevičius yra bene charakteringiausias ir dažniausiai m suose minimas ambasadorius. Jo atvejis ta iau yra komplikutesnis nei mes nor tume. Dabarties akimis — nacionalistinio amžiaus akimis — devynioliktojo šimtmečio Mickevičius netikt ši dien lietuvi ambasadoriaus rolei. Betgi praeityje jis buvo, kaip mes suprantame istorij , Lietuvos-Lenkijos valstyb s patriotas. Iš vienos pus s, jis iš tikr j pasitarnavo savo kraštui — iškeldamas jo vard tarptautin plotm dvejopai : grožine k ryba ir universitetin mis paskaitomis bei tremtinio veikla. Iš kitos pus s, savo *Ponu Tadu* jis parod aukšto lygio k rybin gali . N ra abejon s, kad jo talentas buvo taigotas ir pilnai subrendo svetimyb je. Jisai buvo gerai pasiruoš s tremtinio misij atlikti : pažino visuotin literat r , mok jo svetimas kalbas, gyveno ir lank si vairiuose Europos kraštuose, bi iuliavosi su ryškiaisiais savo meto literatais ir t.t. Ta iau ir jo turtinga patirtis buvo privedusi j prie ribos, kuri jo ambasadoryst trukd . Turiu galvoje jo pasidavim Towianskio egzaltuoto misticizmo idjoms, už k jis buvo atleistas iš Collège de France profesoriaus pareig , ar jo audiencij pas popieži — gal tikintis kryžiaus karo prieš Rusij ...

Aplamai tremtis gali b ti prakeikimas, bet gali b ti ir palaima ¹. Neigiama prasme — tremtis išrauna žmog iš normali *

¹ Plg. Juozas Eretas, *Tremtis — prakeikimas ar uždavinys?*žr. *Šaltinis*, 1963 m. 5 nr., 149-152 psl., 6 nr., 187-190 psl.

s lyg ir uždusina svetimybę, atimdama nor siekti kilni uždavinį, kurie atrodo nepasiekiami. Charakteringas trečiojo tipo asmuo pasiduos apatijai ir trokš savo paties uždaruose kaip makštėje. Bet tremtis gali būti ir palaima tam, kurs nepasimes savyje ir toliau bręsdamasis kultūroje. Kurįs tada giliau vertins, kaip prarado, o taip pat dažnas intelektas gal iš perspektyvos plačiau apžvelgti ir tiksliau kristalinti ar sintetinti savo patirtį. Atsiduriant ant ribos, lengviau naujai žvelgti ir originaliu žodžiu prabilti. Štai kodėl, kaip aiškina sociologai, žydų intelektualai, palikę savo gėrį, bet tebeplaikę ryšį su tautos kultūra, paskelbė daug originalių veikalų ir ryškiai prisidėjo prie šių dienų Izraelio krikščinoms. Jie, aišku, priklauso ketvirtajam tipui. Štai kodėl dviejų žinėjimo šakų ribose originalumas greičiau pratrikšta. Šitaip — benarstant muzikos ir tapybos bangose — gera dalimi paaiškinama ir iurlionio kūrinių žvaigždė.

III. — Normalios žaizdos su laiku užgyja, o tautos ilgesys retai kam pavyksta numarinti. Aš nesu išimtis. Kaip ir tautiniai kiti — jaučiau priverstas palikti kraštą ir pabėgti nuo svetimos kariuomenės bei valdžios, kuri buvo užkarta istorinio kaimyno išryškinti. Romėnų teisė turi pavyzdį, kad nuteistasis, vengdamas kalėjimo ar mirties, galėjo pasirinkti kitą alternatyvą — krašto palikimą. Jis tada buvo laikomas tremtiniu. Nors aš — kaip ir tautiniai kiti — formaliai nebuvau sovietinės krašto valdžios nubaustas, save aš noriau laikyti tremtiniu, kurio likimas komunistinės santvarkos rėmuose, kaip gerai žinome, galėjo būti žiauriau apspręstas nei anų laikų Romos teisė numatė. Tai turėtų pateisinti mano kartos apsišaukimą tremtiniu karta.

Tremtinys vis amžius nešioja padarytą žaizdą. Ir šiuo atveju nėra svarbu, ar tremtinio žaizda yra asmeninė, susijusi su jam padaryta žala, praradus savo pastogę, statusą ir kitą, ar ji yra bendrinė, atliepanti savo artimųjų ir tautos nelaisvę, skurdą bei skriaudas. Kai skauda, žmogus savo skausmą nematuoja vaistinininko svarstyklėmis. Pagaliau ir specialistai, kurie nori ją išmatuoti, nesugeba išrasti tikslių matavimų, kuriais kiekvienas svorį galėtų tiksliai surasti. Tad kalbėti apie tremtinio empirinio mokslo duomenimis yra manoma tik siaurose amžiaus, lyties, išsimokslinimo ir kitų medžiaginių faktų srityse. O neįgyjanti žaizda apima ne tik praeitį, bet ir ateitį, ne tik prarastas progas, bet ir paties siekio praradimą, — ir visa tai sudaro tremtinio gyvenimo dramą ir esmę. Šia prasme tad akademinė ambasadorystė, t. y. tremtinio aktualios pastangos svetimo krašto akademinį studentų bei intelektualų visuomenę atstovauti tautos kultūrai

bei laisvei ir svetimuosius veikti savo misijos kryptimi, yra perdaug komplikuoatas dalykas, kad galima b t klausytojui ar skaitytojui pateikti tikrus receptus. Vis d lto kalb ti apie tai reikia, nors ir nujau iant šio pob džio studijos ribas.

IV. — Pirmas dalykas, kuri tremtinys svetimiesiems atveria, yra jo žaizda. Tai atrodo paprasta ir nat ralu. «Man skauda, štai, ži r k! » Šis skundas remiasi keliais motyvais, kuriuos tremtinys laiko savaime suprantamais, b tent: aš esu nekaltas, pab gau nuo teroro ir mirties, savu noru aš neb iau savo t vyn s palik s ir panašiai.

Tiesa, dažnas vietinis gyventojas, gal prisimin s, kad ir jo t vai ar prot viai buvo emigrantai, priims tremtinio skund , reikš užuojautos b simam adoptuoto krašto pilie iui ir bandys pagelb ti. Bet kita dalis vietini rodys vien mandagum , išklausys, k tremtinys pergyveno, palink ios galva, ir tiek. Save laik išprususiais vietiniai nutyl s, kad tai, k girdi, yra tik viena medalio pus , kad pasakotojas neb tinai yra nekaltas, kad taip negal jo b ti — išp sti dalykai apie teror , kad doras žmogus visuomet gali sugr žti savo t vyn , o jei ateivis nori pasilikti naujajame krašte, tai tegu pamiršta savo smulkius kivir us, kurie šiapus Atlanto niekam nereikalingi. O dar kitas gali sta iai vožtelti — pažangos vardu : matyt, kad geras paukštis buvai, gal išnaudotojas, gal kyšininkas ...

Žinoma, metai, nužym ti istoriniais vykiais, kei ia vietin situacij bei žmoni galvosen . Fabriko darbinink mezg ja, kilus Kor jos karui, nenor jo iš man s nieko gird ti apie komunistin blog . Tik kai jos s nus kareivis paraš pirm laišk iš Kor jos, moteriškut m žvelgti mane, megztni pakuotoj , kaip mokytyr . Berlyno g dos siena, Vietnamo karas, Stalino dukters pab gimas, ekoslovakijos galutin okupacija daug kam jei ne atv r , tai prav r akis. Tokiomis progomis ambasadoriaus žodis krinta paruošt dirv ir žada geresni vaisi .

Šiaip jau kasdienyb s rutinoje niekas nenori dom tis svetimomis žaizdomis. Visur pilna sav problem . Tremtinio žaizda savaime implikuoja subjektyv , atsitiktin , ne sistemin , taip sakant, ne dom vertinim . Kitas dalykas, kai, pavyzdžiui, naujosios kair s smurto apraiškos yra palyginamos su kit totalist vartojamomis griovimo priemon mis ir surandama j brolyst . Arba kai pateikiami faktai, kaip pagal kult rini main program maskviei gastroliuojan i muzik atstovas «suranda laiko » aplankyti pab gusi Stalino dukter Vakaruose ir jai pagrasina, kad neištekt už amerikie io ir panašiai. Šitai jau deginan iai rodo, jog

rusiškasis menininkas pirmiausia yra *kegebistas*, slaptosios policijos agentas, ir negalima totalin je sistemoje atskirti politikos nuo meno, nors žmogus visur yra tos pat prigimties. Tada jau prasi-veria durys ir paveikesnei akademinei misijai.

Aplamai tariant ta pati situacija ne vis yra vienodai suvo-kiamą, tad reikalaujanti skirting sprendim .

V. — Lietuvi pogrindžio spaudoje poetas taikliai apib dino komunizm ir nacizm šiuo dvieiliu :

Viens raudonas kaip š tonas,
Kitas rudas kaip šuva.

Mums tai išreiškia ir ties , ir grož , ir g r . Ir neutralus ste-b tojas, pripaž st s vis taut apsisprendimo teis bei laisv , po kruopš i studij sutiks su mumis. Bet aplamai išeivi adoptuot krašt patirtis kitokia, tad nenuostabu, kad dažnas naujojo krašto atstovas m s nesupras. Prieš kelet met man teko su šeima skristi l ktuvu Europ , taip sakant, studij bei turizmo tikslais. Žmona tuoj m bi iuliškai plep ti su kaimyne bendrakeleive ir b kštavo, kad nenuvažiuot Ryg . Betgi nauja paž stamoji neatsiliep savo šypsena žmonos lituanizm . Mat, ji, regis, žino-jus, kad iš J. A. V-j galima nemokamai nuskrusti Havan , o apie Ryg n negird jusi. Žmona gi, pirm kart skrendanti l ktu-vu, bijojo, kad jos nesusupt ir kad netekt « nuvažiuoti Ryg »... Dabar apie spalvas. Lietuviai ir airiai m gsta žalumas, slavai — raudon spalv . Tad kai kam š tono raudonumas gali b ti visai nebloga ypatyb . Anglai narsius j reivius palygina, rodos, su j ros šunimis. Mums atrodo, kad rudis tik šuniui ir tetinka, o ameri-kie iuose rudaplauk , ypa raudonplauk , yra nelygstamo grožio k nijimas. Antra vertus, ne visi sutiks ant tos pa ios nudži - v l s šakos pakarti komunist su nacių. Liberal s kraštai turi montuot (*built-in*) tendencij labiau priimti — kas iš kair s ir atmesti — kas iš dešin s. Dažnai j laikraš iuose, radijuje ar televizijoje užtiksi griežt generalissimo Franco pasmerkim ir tuo pat metu ži r jim pro pirštus maršal Tito. Dažnai tad ir naciai ar j baubas keliami iš numirusi , kai komunistai apden-giami miglomis.

Mano teniso partneris, žyd kilm s gimnazijos mokytojas, man aiškino, kad yra žinoma, k naciai padar , bet neturime tiksli duomen , k daro komunistai. Reik jo žyd -arab karo, kad jisai savo nuomon pakeist . Tas karas ir *New York Times* dienraš t, pasigarsinus «žiniomis, tinkamomis spausdinti», bent iš dalies

prišliejo prie antikomunist , kuri straipsniai anks iau retai buvo pakeliami iš redakcijos krepšio.

Ir taip dažname žingsnyje ambasadorius tur s sustoti ties skirting kult r kli timis, kurios ne visada sekasi nugal ti.

VI. — Etnocentriškumas yra tendencija savo kult r išskirti, iškelti ir išaukštinti kit kult r s skaita. Šiame amžiuje — o gal ir visais amžiais — tai, taip sakant, yra nat ralus polinkis visose kiltyse ir tautose. Net ir tas pats daiktas m s rankose atrodo geresnis nei kieno kito. Etnocentriškumas — tai kaina, kuri turi sumok ti kiekvienas socializuotas žmogus, kad b t priimtas pilna-teisiu nariu vienos ar kitos bendruomen s. Ir žinoma, kad kituose t b tin yd yra lengva pasteb ti, tik ne savuosiuose. Tad švedui savaime aišku, jog jo kult ra aukš iausia, nes socialin apdrauda geriausia; taip pat amerikie iui, nes trys automobiliai dažnoje šeimoje tai rodo ... Ir t.t. Bene dažniausiai linksniuojamos, pasididžiavim kelian ios ir esmingiausios amerikie i kult ros s vokos yra demokratija ir liberalizmas. Jos apima lygyb , laisv , tolerancij , pažang , gerov ir kitas savybes. J šaknyse rasime pasitik jim Amerikos eksperimento — filosofin je, politin je, socialin je ir kitose srityse — utopija. Tai naujas kraštas, vakar Eldorado, atsikrat s ar atsikrat s vis kit krašt blogybi ir, galimas dalykas, priartin s imanom pasaulietini (sekuliarini) roj žem je. Ir ia amerikie i nepamokysi.

Kai aš rašiau savo magistro disertacij *Pab g li akult racija* New Yorko universitete, profesorius man patar nevadinti daikt tikraisiais vardais. Paprastais žodžiais tariant, tai reiš , jog vietoje *komunistin vergov* rašytina *komunistin santvarka*, vietoje *tironijos ir smurto* rašytina *taí, k b gliai vadina tironija ir smurtu* ir panašiai. Ir mano profesorius anaip tol nebuvo nei raudonas, nei rožinis, o eilinis mokslininkas, kurs tik jo, jog kaltinamasis nekal-tas, kol oficialiai ne rodyta, jog jis kaltas. (ia, žinoma, negalioja milijonai liudijim , jei pats kaltinamasis neturi progos rodyti savo nekaltyb .). Tai viena amerikietiško liberalizmo bei tolerancijos dogm . Su ja reikia skaitytis — norint atlikti savo misij .

D stytojui apstulbinti studentus n ra sunku. Galima prisirankioti daugyb žiauri ir kruvin fakt iš komunistin s tikrov s — kiekvienas b glys j turi aps iai iš savo ar savo gimini patirties — ir pateikti auditorijai. Tik ar tikinsi klausytojus, tai jau kitas klausimas. Grei iausia — ne. Aplamai amerikie iai yra prat savo aplink , piln politin s propagandos ir komercin s reklamos, ir jie jokiu b du n ra savo susižinojimo priemoni apsprendžiami šimtu procent . Jie taip pat žino, kad yra statymai prieš propa-

gandos ir reklamos piktnaudojim , o už šmeižim galima ir kiet baism užsidirbti, nors tokiais atvejais daugiausia laimi gars s advokatai. Tad ir ambasadoriaus veikla nebus priimama už gryn teisyb . Grei iau ir ia galios vadinamasis *fifty-fifty* d snis, t. y. tik iš dalies — pusiau — bus tikima ambasadoriaus žodžiais. Dar blogiau, kai tas pats d snis taikomas totalinio režimo šaltiniams (propagandai), kur gali b ti tik keli procentai tiesos, o likusieji — melas, falsifikacija, iškraipymai, užtušavimai ir t.t.².

Galima sakyti, kad ia ir amerikie i « tautinis charakteris » trukdys. Viešumoje jie vaidina nepataisom optimist rol , — gal tuo pavidalu jie prievarta pritraukia prie sav s laim , — ir žaizdos privalo tuoj sugyti. Tik prisiminkime amerikie i budynes, kur, netekus brangaus šeimos nario, likusieji bando stoisškai, sl pdami skausm , pakelti neišvengiam sm g. Arba v l — paskaitose. Temos pob dis nesvarbu, tik forma privalo išlikti amerikoniška. Nors kalbi apie mirt ir krauj , yra b tina paskait prad ti bent vienu anekdotu. Kaip pavyzd atsimenu vieno pulkininko paskait apie komunizmo poveik kažkurioje Jugoslavijos provincijoje tuoj po antrojo pasaulinio karo. Es , liaudis nepasikeit , išliko patriarchalin . Tik dabar krašto keleliais ne vyras eina pirm žmonos, o žmona pirm jo. Sakysite — lygyb ar mandagumas. O ne ! Po karo pakel se buvo daug išlikusi neišsprogdint min ... Tokie naujojo krašto kult ros pavidalai tremtiniui yra sunku žvelgti.

Praeitais metais man teko dalyvauti Pavergt j Taut savait s komiteto pos dyje, kur buvo atstovaujami ukrainie iai, vengrai, lenkai, lietuviai, latviai, estai, albanai ir dar viena tautyb , kurios tapatyb s nežinojau. Svarst me du pateiktus rezoliucij projektus. Vienas pasmerk kruvin prieš , taut žudik , bestij tiron ir t. t. Kitas projektas šauk si pasaulio s žin , kad brolis r pint si kitu skriaudžiamu broliu, nes laisv nedaloma ir panašiai. Visi pavergt j atstovai pasisak už pirm j rezoliucij , tik amerikietis miesto tarybos narys dav pirmenyb antrajam projektui. Aš j par miau, tvirtindamas, kad pirmoji rezoliucija yra teisingesn nei antroji, ta iau antroji bus paveikesn amerikie i visuomen je. Vyresnieji protestavo, kam daikt nevadinam tikraisiais vardais, bet galiausiai nutar m abi rezoliucijas sujungti vien .

Tarp kita ko, vis d lto kyla klausimas : ar pirmoji — teisingesn rezoliucija išsemia komunizm ? Elementariai kalbant, argi kiekvienas komunistas visada yra žv ris ? Kai jis vykdo partijos potvarkius, žinoma, jis dažnai elgiasi kaip robotas ar gyvulys.

² Pla iau apie tai Antanas Musteikis, *Realyb ir iliuzijos*, žr. *Laisv*, 1962 m., 30 (67) nr., 22-26 psl.

Bet kai jis sugrįžta savo šeimai, argi jis dažnai netampa vis pirma žmogumi, tradiciniu žmogumi, kurio Markso filosofija neišsemia, o tik antroje vietoje partiniu pareigūnu? Ambasadorius turėtų nepamiršti, kad ir nusikaltėlio sieloje, anot Dostojevskio, dieviškoji kibirkštis nėra užgesusi.

Amerikiečiai žmogus suvokia esant geros prigimties, tik dažnai pagendant. O nukentėjusio nuo totalinio nacizmo ar komunizmo pasaulyje nori matyti tik du poliūs: gėris ir blogis, tik dvi spalvos: juoda ir baltą, tartum pilkoji visai neegzistuoja. Nors vyki dalyvio patirties, — intymios patirties, — niekas negali paantrinti, vis dėlto ambasadorius privalo dažniau pažvelgti iš nuošalės, iš nuotolio, lyg neutralus stebėtojas, kad būtų paveikesnis.

Kartais ir mes patys praregim, kad juodos spalvos juodinimas nepagelbsti. Savo metu tik joms su paveikti pasauli išpašais deportuoti jėgos skaičiai. Mes su moningai ar nesu moningai didinome žaizdą, kad kas nors mus greičiau užjaustų ir pavergtam kraštui palengvintų. Ir nesuvokiam, kad išpašas žaizda gali suponuoti gangreną, kuri patid mes nuo beviltiško krašto nusuktų šalį.

Neseniai mane aplankė istorijos mokslų doktorantas, kurio motina lietuvė, pasirinkęs savo disertacijai temą iš Lietuvos krikščionišką laiką. Jis pareiškė turintis keblumą su Lietuvos vardu. Jeigu savo raštuose jis pavartos *okupuotos Lietuvos* terminą, tai iš karto jis bus laikomas tendencingu, šališku istoriku. Jo sulašyta istorinė tiesa atsimuš priešiško kolegą nusistatymu, tad ir Lietuvos reikalui jis galėtų mažiau patarnauti. Žada vietoje to vartoti *dabartinės Lietuvos* terminą, vengdamas komunistinio (LTSR) ar antikomunistinio implikavimo. Deja, aš nežinojau, kam atsakyti. (Dabar sivaizduoju, pažvelgęs šios auditorijos amžius, kiek balsų būtų už ir prieš mane).

VII. — Daugel etnocentrinis bruožas, būdingas laike ir erdvyje, svetimieji vadina mitais, o ne visuotinėmis poelgiais normomis. Šalia aukščiau išskeltų, amerikiečiai turi ypatingas, sakykim — mitines, pažiūrėk tautą, tai, kas šventa ir kas profaniška, kilmės vietą, jausmą akademinę je plotmę ir kita.

Amerikiečiai džiugina skaičiais, dydžiais, masėmis. Dažnai jų reklamoje vartojamas argumentas yra kiekybinis: tai ir tai gamini yra daugiausiai parduodama. Kiekybėje jie mato kokybę. Jiems aišku, kad turistai J. A. V- se iš karto privalo apžiūrėti didžiulį trikampį tarp New Yorko, Niagara Falls ir Yellowstone valstybinio parko. Juos, atrodo, erzina pasaulio žemėlapis, kur sužymėti tiek daug smulkių valstybių. Mažai nepriklausomi kraštai jiems atrodo anomalija. Jie stebisi, kodėl Europos valstybės nepa-

seka J. A. V- mis ir nesudaro vienos didvalstyb s. Ir jiems aišku, kad mažosios valstyb s neturi pagrindo ar teis s tarpusavyje kivirytis ; jos be reikalo sukelia karus... Ir aplamai,—kod l jos nesuvirškinamos didži j valstybi ? J. A. V- se juk etnin s grup s asimiliuojasi... (Kaip žinome, amerikie iai prad jo savo tautin nepriklausomyb su svetima kult ra, o Europoje beveik kas kraštas — tai paskira kult ra).

Tokioje atmosferoje tiesiogiai piršti Lietuvos byl amerikie i visuomen je vargiai manoma. Tenka prieiti aplinkiniais keliais. Prof. V. Stankos id jos, iškeltos jo studij l je *Didžiosios ir mažosios valstyb s*, ia pagelbsti. Ir jei komunizmas kai kam atrodo neaiški utopija, tai komunistin s Rusijos imperializmas, kolonializmas ir nacionalizmas su šovinizmu n ra jokia utopija, ir tai lengviau rodyti. Plurališkumo laisv ir k rybiškum reikia priešpastatyti monolitiškumo marinamai galiai. Apgriovus didvalstybiškumo mit , galima parodyti, kad, pavyzdžiui, lietuviškoji Egl s pasaka vargiai sau turi lygi pasaulio tautosakoje ir kad maž taut kult ros našas yra aukš iausios kokyb s. Tik po to galima tik tis laim ti pasek j savo misijai.

Tremties lietuviai laisvajame pasauly nesimeta kraštutinum, ta iau didžioji — dominuojanti krašto visuomen dažnai ir maž nuokryp nepaken ia. Palyginus su naujosios kair s išpuoliais, supuv s kiaušinis, pataik s diktatoriaus veid — protesto ženklan, yra menkniekis. Bet kai tai padaryta tremtinio, dominuojanti visuomen ima j mokyti mandagumo taisykli ...

Tautin v liava visose tautose yra garb s simbolis. Bet kai amerikietis krautuvininkas kas ryt iškelia j ties amžinai išparduodamo biznio durimis, europietis jau ia v liavos bei tautos pažeminim . Savo ruožtu tremtinys tevengia aštriu kritikos žodžiu paliesti karalien s simbol Kanadoje, ypa jei jis dar neturi naujos pilietyb s. Ir mano pati žiauriausia patirtis su studentais kilo d l v liavos. Prieš kelet met rusai buvo reng savo švietimo parod Buffalo mieste. Aš j apži r jau, kad konkreiais duomenimis atver iau savo studentams ryškiuosius sovietin s propagandos triukus, ir po to drauge su pora šimt buffalie i , daugiausia kilusi iš ryt Europos, j piketavau. Auditorijoje per kurso paskait aš atpasakojau ir kulminacin piketuotoj moment , kai tie viešai, prieš televizijos kameras sudegino komunistin v liav . Aš pats jos nedeginau, bet buvau piketuotoj b ryje. Visa auditorija apstulbo. Ir man mažai pagelb jo, kai aiškinau, kad v liavos deginimo simbolis yra menkniekis prieš did j fakt , kad tos v liavos vardu tur jo ž ti dešimty s milijon niekuo ned t žmoni . V liau

viena student man asmeniškai prisipažino, kad po to visai nenorėjusi klausyti mano kurso ir, aplamai, galvojusi mesti kolegiją.

Paradoks turi kiekviena tauta. Amerikiečiai skelbia visur rasi, tautas, religijas lygybę, ir tuo pat metu imigraciniai statymai diskriminuoja prieš tam tikras rases, kraštus, gal ir tik jimus. Man teko dalyvauti akademinės laisvės diskusijose vietos sociologų tarpe, ir aš, gindamas demokratijos principus prieš totalitarizmą, sugrąžinau vieną būdą Stalinui su Hitleriu. Kai kam nepatiko, ir tie kolegos pasidarė išvadą, kad aš esu gimęs rytų Europoje, kas mano tariamam šališkumui paaiškina. Tartum jie patys būtų gimę mūlyje ir jį neveiktų žemės dūniai. Ir kai kolegos kartais išskiria mano balse jausmą gaidą, reikalas baigtas. «Aš esu emocionalus», taigi — aš ne intelektualas, ir negaliu turėti tiesos...

Bet biauriausia yra turėti reikalą su naujajai kairei atsidavusiu jaunimu. Jis jokių argumentų ar faktų nepriima, jei jie prieštarauja jo iliuzijai, ir laikosi fanatiško idealo sunaikinti esamą visuomenę. Ir jis akylai tiki, kad bet kokia kita, tegu ir totalitaristinė, bendruomenė yra geresnė nei esamoji, tad jis nieko nenors girdėti apie tradicines valstybes — Lietuvą — likimą. Beje, būtų klaida visą jaunimą laikyti grynai komunistiniu, nes jame yra ir anarchistų, ir markuzininkų, ir dar kitokių, kurie ne visada paklusta infiltruotiems komunistams. Praeitą pavasarį viena tokia mergina baigė, taip sakant, mano kolegiją. Mano vedamame sociologijos seminare ji drauge su kitomis studentėmis pagarbiai persižegnojo maldai, o po to, suradusi blogio demokratinėje sistemoje, entuziastingai kalbėjo apie pastatą sprogdinimui...

VIII. — Kiek man pavyksta atlikti akademinio ambasadoriaus misiją, pailiustruosiu anketos apie totalitarizmą duomenimis. Anketos atsakymai visos tą dieną atėjusios paskait studentėms. Iš jų keturiolika klausimų mano kursui vienam semestram, dvidešimt viena studentė — du semestrus. Šie yra pagrindiniai klausimai ir atsakymai:

1. Ar jūs turite aiškią nuomonę, apie totalitaristinę (nacionalią, komunistinę) sistemą prieš klausydama mano kurso?

Atsakymai: taip — 10; ne — 25.

Charakteringiausi *taip* atsakymai yra šie: klausyti kurso apie komunistinę gimnaziją; turėti ryšius su žmonėmis, kurie gyvena anapus geležinės uždangos; turėti nuomonę, iškreiptą antikomunistinės propagandos (literatūra, kinas).

2. *K naujaj s patyr t apie totalitaristin sistem ?*

Atsakymai vairuoja nuo konkretybi ligi bendrybi . Dažniau min ti ar didesni sp d palik dalykai yra šie : ketvirtasis matavimas ³, stoka laisv s, religin priespauda, cenz ra, koncentracijos stovyklos, pajungimas partijos galiai, j gos varžybos, tarpusavio nepasitik jimas ir tarin jimas, komunizmo klatingumas ir beato-dairiškumas, o taip pat konkret s profesoriaus pergyvenimai, neuž-tinkami kituose kursuose. Iš keturi atsak , kur student s pabr ž , jog nieko ar beveik nieko naujo negav , tik du buvo priešiški, ži ri šališkum , pavyzdžiui, aš kalb j s « šališkais žodžiais apie šališk situacij ». Tarp kitko, pastaroji anketa taip pat randa, kad totalitaristin sistema « r pinasi bendra žmoni gerove ir sta-tytym vykdymu ».

3. *Kaip svarbu yra pažinti totalitaristin sistem ?*

Atsakymai: labai svarbu — 16
 šiaip sau — 17
 labai mažai — 2

Priežastys, kod l labai svarbu, yra šios: žinodami, galime pasiruoš sutikti pavoj ir apsisaugoti nuo jo ; žinodami, esame paj gesni ginti savo demokratij ; svarbu žinoti, kad žmon s Viet-name kariauja su tikru pagrindu. Priežastys, kod l labai mažai, yra šios : man dabar mažai r pi totalitarizmas ; b siu medicinos sesuo, ir nemanau, kad kada nors tas žinojimas bus naudingas.

4. *Ar tas žinojimas takoja jus tapti (dar) stipresne demokratijos gyn ja ?*

Atsakymai: stipresne gyn ja —22
 nepasikeitus —11
 neaišku —2

domu, kad ir ta anketa, kuri rodo simpatij komunizmui, pabr žia, jog demokratija turi b ti išsaugota, bet ji viena neišliks gyva : reikia «lygios dalies komunizmo ».

³ Antanas Musteikis, *Koegzistencija ir religin laisv*, žr. L. K. M. Aka-demijos *Suvažiavimo Darbai*, Roma 1969, VI t., 302 psl.

5. *Ar d l to j s laikysena taut po totalitaristine valdzia atzvilgiu pakito ?*

Atsakymai:	didesn taut užuojaut	—20
	nepakitus	—11
	neaišku	— 4

6. *Ar d l to j s religin laikysena pakito ?*

Atsakymai:	gilesn krikš ionyb s samprat	— 7
	ryškesni pasaulietiskum	— 0
	laikysena nepakitus	—25
	neaišku	— 3

Ir ia komunist simpatik s anketa pabr žia, jog tas žinojimas j veda « gilesn krikš ionyb s samprat » ir « šio gyvenimo renesans ».

7. *Ar d l to j s politin s paži ros pakito ?*

Atsakymai:	konservatizmo linkme	—10
	liberalizmo linkme	—11
	radikalizmo linkme	—0
	neaišku	—14

Šis klausimas pirmojo kurso student ms, neturin ioms pakankamai politini žini , yra sunku atsakyti. Iš komentar matyti, kad, pavyzdžiui, jos yra prieš radikalizm , kurs gali b ti tapatinamas su totalitaristine ideologija, bet nežinia, kas yra radikalizmo priešyb — liberalizmas ar konservatizmas.

8. *Ar d l to j s laikysena politin s bei visuomenin s veiklos atzvilgiu pakito ?*

Atsakymai:	polinkis veikt stipresnis	—19
	polinkis veikt silpnesnis	— 0
	laikysena nepakitus	—14
	neaišku	— 2

Kaip matome, anketos duomenys neabejotinai nurodo, kad mano ambasadoryst kolegijoje buvo paveiki. Kaip galima buvo tik tis, daugelis studen i pripažino žinojimo apie totalitaristin sistem svarb , prisipažino, kad tos žinios sustiprino jose demokratijos gynim , iššauk daugiau užuojautos pavergtoms tautoms ir paskatino jas labiau eiti visuomenin -politin veikt . Ko ma-

žiau tik tasi — tai totalitarizmo ryšys su religija. Penktoji atsakiusi j dalis prisipažino, kad tos žinios vis d lto jas past m ieškojim gilesn s krikš ionyb s prasm s.

Žinoma, anketos duomenys yra daugiau iliustracinio pob džio ; netur ta platesni tiksl . Man ner p jo, kad atsakymai atstovaut didesniam student skai iui, kad tyrin jimas priart t prie eksperimentinio pob džio modelio — su kontrol s grupe, su *prieš* ir *po* matavimais, su metodais, eliminuojan iais r mim si nepatikima atmintim ir t.t.⁴ Antra vertus, aš neanalizavau kai kuri surinkt duomen , pavyzdžiui, vieno semestro ir dviej semestr takos, nes radau, kad skirtyb s yra nežymios.

Yra daug rimtesnis klausimas, ar mano akademin ambasadoryst netur jo nepageidaujam šalutini padarini . Nors aš ir vengiau d styti nacizm ir komunizm *per se*, o tik dažnai iš j s miau pavyzdžius sociologin ms s vokoms ir problemoms ryškinti, savaimė aišku, kad auditorija gal jo ir kitaip suprasti. Savo pastabose net aštuonios student s pareišk abejon ar kritik d lei antikomunistin s medžiagos vartojimo, nors didžioji likusi j dalis t medžiag kaip tik ypatingai vertino. Beje, tai nebuvo mano reguliari klas . Kursas susideda iš dviej semestr , tik š kart antr semestr at jo keturiolika studen i iš kitos paralelin s klas s. Normaliai su nacizmu, ypa komunizmu tenka pilnai susidurti pirmajame semestre, bet, gav s naujokes, aš nenor jau j išleisti be pagrindini žini apie totalitarizm . O tai reišk , kad kai kuri medžiag kartojau ir gal jau kyr ti toms student ms, kurios liko su manim du semestrus. Štai kod l iš aštuoni « abejojan i » studen i septynios buvo dvisemestrin s.

Atsakant aukš iau iškelt klausim , reik t nauj tyrin - jim , kiek medžiagos kam nors naudoti yra perdaug, kiek permaža, ir kiek yra tikroji norma, jei iš tikro tai manoma nustatyti: kad vilkas b t sotus ir ožka sveika. Bet tai jau kitos temos dalykas.

Mano patirtis akademin s ambasadoryst s painiuose laukuose kai k papiktins, kai k paguos, bet kiekvienu atveju tai rodys bendr r pest negyjan ia tremtinio žaizda.

Pr of. Dr. Ant anas Must eikis

D'Youville College, J. A. V.

⁴ Mokslo metams baigiantis, buvau pakviestas daryti mokslin pranešim šiam L. K. M. Akademijos suvažiavimui, tad vos suskubau paruošti anket , j išdalyti ir gauti atsakymus, kol student s neišsiskirst atostog . Netur jau laiko n anketos preliminarium testinimu patikrinti, o tai b t patikslin septint j klausim , kurs dabartine forma student ms nebuvo pakankamai aiškus.

ACADEMIC AMBASSADORSHIP

by

Antanas Musteikis, Ph. D.
D'Youville College, Buffalo, N. Y., U. S. A.

Summary

To the person who is uprooted from his native country, a new social environment will certainly be more or less alien, and act as a challenge requiring a proper response. The challenge could be met by extreme or moderate adjustments.

On one hand, the person may :

1. feverishly embrace the unfamiliar culture patterns of the adopted country,
2. entirely withdraw from the new social environment and submerge himself in the activities of the ethnic community, or
3. avoid any commitment to both old and new, thus trying to isolate himself.

On the other hand, the person may be open to both types of culture, may, so to speak, acculturate or enrich himself with new combinations of different culture strains and traits.

The latter type of personality fits better than the previous ones for the purpose of fulfilling the mission of cultural (academic) ambassadorship. The latter type best represents his native culture, its ethos and aspirations, and may influence his newly adopted society in the appropriate direction.

The uprooted person is not able to heal the wounds caused by the loss of his previous shelter, status etc., or caused by injustices to his relatives and countrymen who still remain, within their country, under tyrannical rule.

But, simply to show one's wound, no matter how sincerely, is only a mundane routine, a commonplace act. The result of this, in the eyes of the new society, is nearly meaningless. It is like saying that in summer it is warm, or that people must die. Only when his wound is tied to the burning problems of the members of the new society, can it have the expected implications.

Thus, the violent and outrageous manifestations of the radical New Left in the U. S. A. should be compared with the totalitarian (Nazi and Communist) ways of subversion and destruction. This, in turn, may shake the illusions of both the affluent and relatively deprived sectors of our society, leading to a new commitment, the defense of freedom, justice, democracy and other ideals. Indirectly, this enables the uprooted person to spread his mission with appreciable success.

But first, it is necessary to have not a little knowledge about ethnocentrism, the patterns of national and ethnic thinking, feeling, and, generally, behavior. It requires full immersion into the new social environment, being prepared to seize spontaneous opportunities in changing situations. The neophyte may be surprised that one often cannot win new partisans by adhering to the naked truth which normally gives him the epithet of *anti* (anticommunist, antinazi). This renders him as biased in the eyes of supposedly neutral members of the new society.

It is easier to repulse the audience by cruel facts than to attract. Sometimes it is advisable not to call a spade a spade, but to soften the naked facts with humor (which is so customary and important for most Americans) in order to convey one's idea to one's listeners by making the material more palatable.

On the other hand, our ambassador should not be one hundred percent sure that his knowledge exhausts the depths and essence of any totalitarianism.

Adomas Mickevičius (Adam Mickiewicz) may be considered as a very instructive example of the uprooted ambassadorship of the Commonwealth of Lithuania-Poland, more than a century ago. One could learn much from him in both positive and negative aspects. It is a delicate task to arrive at a proper balance, between the roles of subjective observer and objective interpreter, between feeling and reason, particularism and universalism.

The data from the sample of student questionnaires in a Western New York Area College supports and exemplifies the author's experiences in America, which spans two decades. A large proportion of students exposed to new knowledge of totalitarianism in the above way do value it. They show their appreciation of the plight of people under totalitarian rule, indicate stronger tendencies to defend democracy, committing themselves to positive action.

However, there is no foolproof patent for academic ambassadorship ; it is rather difficult to avoid some possibly negative side effects.